

Nr 95

Av herr **Sundin**, *angående överförande till staten av kommunernas utgifter för det obligatoriska skolväsendet.*

(Lika lydande med motion nr 116 i Andra kammaren)

Vårt demokratiska styrelseskick kan i hög grad sägas ha vuxit fram ur en stark lokal självstyrelse, ur en praktiskt inriktad styrelseform, genom vilken respektive bygders egna innevånare själva avgjort och förvaltat de gemensamma angelägenheter, som är förenade med varje samhällsbildning. Efter hand som samhället utvecklats och krävt nya organ ovanför den kommunala nivån har rekryteringen till dessa uppgifter oftast skett bland personer med erfarenhet och skolning från kommunala värv. Den kommunala självstyrelsen är av omistligt värde.

Någon principiellt klar gräns mellan statliga och kommunala uppgifter har icke kunnat dragas. Bedömningar från fall till fall, varvid ändamålsenligheten fått utgöra det avgörande motivet, har konstituerat kompetensfördelningen. Så länge det allmännas uppgifter inte var så många och så kostnadskrävande och så länge befolkningsfördelningen var tämligen oföränderlig erbjöd denna huvudregel inte så stora problem. I syfte att ge innevånare i olika delar av landet samma trygghet och service har uppgifternas omfattning kommit att fastställas genom riksdagens beslut. Som villkor för att dessa beslut skulle kunna ges ett något så när reellt innehåll vid tillämpningen krävdes — därest man skulle kunna bibehålla den förutvarande uppgiftsfördelningen — att kommunerna erhöi ekonomiska tillskott från staten. Under senare år har emellertid den starkt ökade befolkningsomflyttningen och de relativt sett minskade statliga bidragen skapat en situation som i längden blir helt ohållbar.

Som en illustration till kommunernas olika förmåga att bära kostnader för några kommunala uppgifter, vilkas omfattning fastställts genom riksdagsbeslut, kan följande siffror anföras. Siffrorna anger kommunernas *netto*-utgifter för resp. ändamål 1959 fördelade per skattekrona. Hänsyn har därvid inte tagits till den statliga skatteersättningen till kommunerna med anledning av ortsavdragsreformen:

Städer		Obl. skolv.	Folkpens.	Ålderd.-hem	Summa
Djursholm	B	0: 79	0: 27	0: 13	1: 19
Kiruna	BD	0: 74	0: 43	0: 09	1: 26
Kalmar	H	0: 63	1: 14	0: 25	2: 02

Uppsala	C	1: 43	1: 08	0: 36	2: 87
Östersund	Z	1: 57	1: 01	0: 31	2: 89
Vimmerby	H	1: 69	0: 91	0: 47	3: 07
Skänninge	E	2: 09	1: 74	1: 31	5: 14
Östhammar	B	3: 22	1: 67	0: 77	5: 66
Kramfors	Y	2: 38	2: 43	0: 77	5: 88

Landskommuner

Vallåkra	M	1: 25	1: 36	0: 55	2: 89
Högsjö	Y	2: 09	1: 92	0: 91	4: 92
Långele	Y	2: 53	1: 80	1: 16	5: 49
Hökerum	P	2: 50	1: 50	1: 80	5: 80
Östra Frosta	M	3: 55	1: 71	1: 51	6: 77
Attmar	Y	3: 91	2: 49	1: 23	7: 63
Noraström	Y	4: 27	3: 30	0: 94	8: 51
Hallen	Z	6: 06	3: 53	0: 64	10: 23

Vid lika kommunal standard i övrigt blir genom denna ojämna kostnadsfördelning det sammanlagda skattetrycket i olika kommuner högst varierande. Den totala kommunala utdebiteringen varierar mellan 10 och 20 kr. per skattekrona. En gift inkomsttagare bosatt i ortsgrupp 3 med 8 000 kr. i årsinkomst betalar ca 50 % mer i skatt (statligt och kommunalt) om han bor i en kommun med 20 kr. i utdebitering än om han bor i en kommun med 10 kr. i utdebitering. För inkomsttagare med 12 000 kronor blir skillnaden ca 44 % och för 18 000 kr. resp. 50 000 kr. i inkomst blir skillnaden 32 % resp. 17 %. Motsvarande jämförelse för inkomsttagare bosatta i kommuner med 15 kr. resp. 20 kr. i utdebitering utfaller på så sätt att den totala skattehöjningen blir 32 % vid 8 000 kronors inkomst, 18 % vid 12 000, 12 % vid 18 000 och 9 % vid 50 000 kronors inkomst. Om man till detta förhållande lägger att många kommuner med hög debitering ligger i de lägre dyrorterna blir skillnaden ännu större. Vårt skattesystem får inte ha en sådan utformning att det påskyndar befolkningsomflyttningen.

På intet annat område inom den kommunala förvaltningen är uppgiftens omfattning och genomförande så noggrant fastställd genom riksdagsbeslut som när det gäller det obligatoriska skolväsendet. Beslut om enhetsskolans genomförande fattades i stor för att inte säga fullständig enighet. De ökade kraven på god likvärdig utbildning åt alla oavsett bostadsort har burit upp detta beslut. Utbyggnaden av det åttonde och nionde skolåret inom grundskolans ram innebär att nya kostnader lägges på kommunerna. Till dessa ekonomiska problem kommer att flertalet kommuner inte är tillräckligt stora för att bilda självständiga enhetsskoleområden. I de fall skolan i sådana kommuner inte anses kunna bli ordnad genom civilrättsliga avtal eller kommunförbund måste kommuner slås samman, om nuvarande huvudmannaskap skall upprätthållas. Det bör emellertid framhållas att i stor ut-

sträckning varken avtals-, förbunds- eller sammanslagningsalternativen löser de kommuneekonomiska problemen i regioner med genomgående svagt skatteunderlag. Ur andra synpunkter kan det vara angeläget, att skolorganisationen i planeringsstadiet inte alltför hårt bindes vid nuvarande kommungränser utan i största möjliga omfattning planeras utifrån befolkningsmässiga förhållanden. Inte minst torde detta vara nödvändigt för de i förhållande till resp. tätorter mera avlägset liggande kommunerna.

Mot denna bakgrund kan den framtida skolan inte anses som en *egentlig* kommunal angelägenhet. En omfattande och långtgående kommunsammanslagning enbart för att lösa skolplaneringen skulle förmodligen få vittgående negativa följder för den kommunala självstyrelsen i övrigt. Även om en kommunsammanslagning i vissa fall kan anses motiverad — och därvid säkerligen kommer att ske helt frivilligt och på parternas egna initiativ — anser jag inte att en mera generell sammanslagning bör tvingas fram för att möjliggöra de nya högstadieområdena. Värdet av att ha skolan under kommunal förvaltning ligger främst i att man därigenom säkrar dels en till lokala förhållanden väl anpassad skolorganisation, dels en värdefull förankring av skolan till respektive bygders egna institutioner i övrigt.

Fullständig enighet råder om att den bästa investering vi kan göra inför framtiden är att öka utbildningsmöjligheterna. I vårt samhälle, som karaktäriseras av stark befolkningsomflyttning, är det mera sällan som denna investering lämnar sin förräntning där den ägt rum. Men då den alltid kommer nationen som helhet till godo borde det vara självklart att kostnaderna för utbildningen skulle bäras lika av alla. Hur man än utformar ett system med statsbidrag kan detta aldrig ge den rättvisa som ernås om samtliga skolkostnader bärs av staten.

Statens övertagande av samtliga kostnader för enhetsskolan synes mig icke behöva innebära att bygdens inflytande över den lokala administrationen äventyras. Enligt min mening kunde lokala administrationsenheter utses av kommunalfullmäktigeförsamlingarna men vara ansvariga gentemot länskolnämnderna. Enbart ett på formalistiska och traditionella grunder vilande förhållande får icke utgöra hinder för en naturlig utveckling mot rättvisa. Det skulle innebära en stor underskattning av de lokala förtroendemännens förmåga och av den demokratiska styrelseformen som princip att tro, att de lokala förtroendemännen inte skulle ägna samma omsorg om den egna skolan, även när den svårlösta finansieringsfrågan lösts helt i solidaritetens tecken.

Ett överförande av samtliga kostnader för den obligatoriska skolan på staten kommer helt naturligt att ställa nya och mycket stora anspråk på statens resurser vilka måste mötas med motsvarande ökning av statsinkomsterna. Totalt sett innebär åtgärden emellertid inte något annat än en omfördelning av kostnaderna. Den nödvändiga statliga skattehöjningen kan

kompenseras med motsvarande skattesänkning i kommunerna. Åtgärden skulle inte bara verka utjämnande olika kommuner emellan utan även innebära att människor med lika skattekraft finge bära en betydligt rättvisare skattebörda än under nuvarande förhållanden. Strävan måste vara att ge skattesystemet en sådan utformning att människorna inte av skatteskäl skall finna det fördelaktigt att välja en viss bostadsort framför en annan.

De detaljerade organisatoriska formerna för de lokala administrationsenheternas ställning och kompetens liksom frågor angående kommunernas nuvarande kapitalkostnader för skolan och dessas övertagande av staten bör självfallet bli föremål för närmare prövning. Av vikt är emellertid att en sådan prövning företas i så god tid att beslut kan fattas i samband med att enhetsskolan införes.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam prövning av frågan om överförandet av kommunernas utgifter för det obligatoriska skolväsendet till staten i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 23 januari 1961

Sven E. Sundin

Nr 96

Av herr Lundström m. fl., angående den statliga bostadspolitiken.

(Lika lydande med motion nr 119 i Andra kammaren)

Stockholm den 23 januari 1961

Birger Lundström

Nils B. Hansson

Hugo Oswald

Rudolf Boman

Gunnar Spetz